

Analyzing the Effects of Environmental Graphics on the Society's Excellence

Najibeh Rahmani^{1*}, Hossein Shojaei¹

¹: Assistant Professor, Graphic Design Department, Faculty of Art and Architecture, Semnan University, Semnan, Iran

* Corresponding Author, najibeh.rahmani@semnan.ac.ir

ARTICLE INFO ABSTRACT

IRA, 2025

VOL. 3, Issue 2, PP, 17-40
Receive Date: 06 May 2025
Revise Date: 14 June 2025
Accept Date: 25 June 2025
Publish Date: 22 November 2025

Original Article

KEYWORDS:

Environmental Graphics;
Excellence; City;
Vitalization; Creativity

Background: Environmental graphics, as an influential art form in urban life, hold substantial potential both spiritually and materially to elevate the community level. Many people view environmental graphics solely as a tool for information dissemination, often limited to wayfinding, guide signs, stands, and outdoor advertising. However, given its extensive scope, environmental graphics can serve as a leading medium for reaching excellence and guiding society toward spiritual and material dynamism. This article thus explores the role of environmental graphics in the excellence of contemporary society. The city and its environment have long been venues for cultural and artistic reflection. Environmental graphics align with two complementary missions: firstly, to prepare the environment for effective communication, enabling easy navigation and standardized accessibility to pathways. Secondly, it should fulfill roles like beautification and identity development within urban spaces. In this capacity, the urban environment becomes a powerful setting for both the spiritual and material enhancement of citizens, which transforms the environmental graphics into a functional and uplifting art form.

method: This article employs a descriptive-analytical method to explore the characteristics of excellence in environmental graphics. The study considers aspects such as relaxation, vitalization, creativity, inspiration, and identity development—qualities that significantly contribute to achieving a more elevated, vibrant, and successful community. Information is gathered through a literature review, guided by the central question: What are the enhancing aspects of environmental graphics for society, and how do they function? The final results demonstrate that environmental graphics, as an art form closely linked with society, can prove both spiritual and material vitality in urban life.

Results: One of the most profound impacts of environmental graphics is their ability to reinforce cultural identity. Cities are not just collections of infrastructure; they are living entities with unique histories, traditions, and values. Through murals, typography, and symbolic imagery, environmental graphics can weave local heritage into the urban fabric. For example, a neighborhood with a strong artistic legacy might incorporate street art and custom lettering into its signage, while a historic district could use motifs inspired by its architectural past. This approach not only beautifies the city but also fosters a sense of pride and belonging among residents. When people see their culture reflected in public spaces, they develop a deeper emotional connection to their surroundings, strengthening community ties and encouraging civic engagement.

Beyond cultural expression, environmental graphics contribute significantly to the aesthetic transformation of urban spaces. Many cities suffer from visual clutter—generic signage, chaotic advertisements, and uninspiring facades that create a sense of disorder. Thoughtfully designed environmental graphics can counteract this by introducing harmony and creativity into the urban landscape. Colorful wayfinding markers, artistic street installations, and cohesive branding in public areas can turn mundane spaces into visually stimulating experiences. Research has shown that aesthetically pleasing environments reduce stress and enhance mood, making cities not just more functional but also more enjoyable places to live. A well-designed bus stop, for example, is not just about providing shelter—it can incorporate local art, clear

Cite this article:

Rahmani, N. and Shojaei, H. (2025). Analyzing the Effects of Environmental Graphics on the Society's Excellence. *Interdisciplinary Researches of Art*, 3(2), 17-40. doi: 10.22124/ira.2025.30601.1062

information displays, and even interactive elements that make waiting an engaging experience rather than a chore.

However, beauty alone is not enough; functionality must go hand in hand with design. Standardization in environmental graphics ensures clarity and accessibility, preventing visual confusion that can arise from overly artistic but impractical designs. A balance must be struck between creativity and readability—signage should be instantly recognizable, typography should be legible, and color schemes should follow universal accessibility guidelines. Cities like Copenhagen and Zurich excel in this regard, using minimalist yet expressive design systems that maintain consistency while still allowing for artistic flair. When environmental graphics adhere to these principles, they create intuitive, user-friendly spaces where people can navigate effortlessly, regardless of language or cultural background.

The intersection of cultural storytelling, visual enhancement, and functional design is where environmental graphics truly shine in urban settings. By embedding local identity into public spaces, elevating aesthetics, and maintaining high usability standards, cities can transform into more inviting, efficient, and emotionally resonant places. As urbanization continues to accelerate, the thoughtful integration of environmental graphics will be essential in shaping cities that are not only livable but also inspiring—spaces where people don't just exist, but truly feel at home.

In essence, "excellence" in this context refers to growth and flourishing. It is referred to as a move towards a specific goal. By improving the quality of urban life and creating a pleasant setting for residents, environmental graphics foster growth and flourishing. This field establishes a conducive environment for mental growth through motivations such as relaxation, inspiration, identity development, and creativity. Additionally, by promoting material aspects such as urban tourism development, it also facilitates economic growth.

Often referred to as "experience graphic design," environmental graphics aim to create an engaging environment that resonates with people. They intersect with fields like industrial design, architecture, and urban planning, requiring graphic designers to collaborate across disciplines on environmental graphics projects. Environmental graphics also encompass interior and landscape design, linking to industrial design, urban planning, and behavioral psychology. Thus, environmental graphics can be seen as the interface between art and technology in the urban space, incorporating digital displays, urban lighting systems, interactive devices, and more.

Conclusion: The present study gathers information using a descriptive-analytical approach through library sources, drawing on books, articles, and electronic media focused on environmental graphics, public art, and urban tourism to access the latest insights into the role of environmental graphics in urban life. Key variables, such as environmental graphics, enhancement, relaxation, creativity, and others, are defined and analyzed systematically. The case studies were selected randomly based on their effectiveness in demonstrating the impact of environmental graphics on urban life quality. Given the enhancement potential of environmental graphics, this article examines these capabilities, introduces them, and evaluates their impact on society. The objective is to showcase the latent possibilities that can pave the way for a more elevated environment. This research is conducted through a descriptive-analytical method.

License

This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)

Copyright © Authors

تحلیل نقش گرافیک محیطی بر تعالی جامعه

نجیبه رحمانی*^۱، حسین شجاعی^۱

۱. استادیار گروه ارتباط تصویری، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه سمنان، سمنان، ایران

* نویسنده مسئول: najibeh.rahmani@semnan.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>پژوهش‌های میان‌رشته‌ای هنر، ۱۴۰۴ دوره ۳، شماره ۲، صفحات ۱۷-۴۰ تاریخ دریافت: ۱۶ اردیبهشت ۱۴۰۴ تاریخ بازنگری: ۲۴ خرداد ۱۴۰۴ تاریخ پذیرش: ۰۴ تیر ۱۴۰۴ تاریخ انتشار: ۰۱ آذر ۱۴۰۴</p> <p>مقاله پژوهشی</p>	<p>گرافیک محیطی به عنوان دانشی تأثیرگذار در حوزه زندگی شهری توانایی‌های فراوانی به لحاظ معنوی و مادی در ارتقاء جامعه دارد. این پژوهش با هدف بررسی نقش تعالی بخش گرافیک محیطی در ارتقای کیفیت زندگی شهری انجام شده است. سؤال اصلی تحقیق این است که شاخصه‌های تعالی بخش در حوزه گرافیک محیطی چه هستند و عملکردشان چگونه است؟ با توجه به چالش‌های روانی-اجتماعی زندگی مدرن از جمله آشفتگی بصری، بی‌هویتی و استرس‌های محیطی، گرافیک محیطی به عنوان ابزاری راهبردی برای ایجاد تعادل بین کالبد شهر و نیازهای معنوی شهروندان مورد توجه قرار گرفته است. مطالعه حاضر از نوع توصیفی-تحلیلی با رویکرد کیفی است، داده‌های آن از طریق مطالعات اسنادی جمع‌آوری شده است که براساس معیارهای معروفیت و تنوع عملکردی انتخاب شده‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد گرافیک محیطی از طریق پنج مکانیسم اصلی آرامش‌بخشی، حیات‌بخشی، خلاقیت‌آفرینی، الهام‌بخشی و هویت‌سازی قادر است کیفیت زندگی شهری را افزایش دهد. نتایج پژوهش حاکی از آن است که گرافیک محیطی با ساماندهی نظام نشانه‌های شهر، تلفیق هنر و کارکردهای اجتماعی و بازتولید خاطرات جمعی می‌تواند به عنوان موتور محرکه توسعه شهری انسان‌محور عمل کند. این یافته‌ها می‌تواند مبنای علمی برای تنظیم منشور طراحی گرافیک محیطی در سیاست‌گذاری‌های شهری قرار گیرد و راه را برای مطالعات آینده در زمینه سنجش تأثیرات روان‌شناختی و بررسی تطبیقی در بافت‌های مختلف جغرافیایی-فرهنگی هموار سازد. گرافیک محیطی به عنوان هنری تنگاتنگ با اجتماع می‌تواند پویایی، سرزندگی مادی و معنوی به حیات زندگی شهری تزریق نماید.</p>

ارجاع به این مقاله: رحمانی، نجیبه و شجاعی، حسین. (۱۴۰۴). تحلیل نقش گرافیک محیطی بر تعالی

جامعه. پژوهش‌های میان‌رشته‌ای هنر، ۳(۲)، ۱۷-۴۰. doi: 10.22124/ira.2025.30601.1062

مقدمه و بیان مسئله

شهرها همواره محلی برای بالا بردن کیفیت زندگی روزمره محسوب می‌شوند و از سوی دیگر بستری برای بازتاب فرهنگ و هنر جامعه هستند؛ از این جهت گرافیک محیطی دو رسالت اساسی بر عهده دارد؛ نخست، ایجاد محیطی کارآمد برای اطلاع‌رسانی و استانداردسازی فضاهای شهری به منظور تسهیل دسترسی و جهت‌یابی و در وهله بعدی، زیباسازی محیط و تقویت هویت بصری فضاهای عمومی. این کارکرد دوگانه، گرافیک محیطی را به هنری تبدیل می‌کند که همزمان هم نیازهای کاربردی شهروندان را پاسخ می‌دهد و هم به ارتقای کیفیت زندگی شهری کمک می‌نماید (Ostvar, 2013, 20). مفهوم تعالی در لغت به معنای رشد، شکوفایی و حرکت به سوی اهداف متعالی است. گرافیک محیطی با ارتقای کیفیت فضاهای شهری و خلق محیطی دل‌نشین، بستر این رشد و تعالی را فراهم می‌سازد. از یک سو، با ایجاد ویژگی‌هایی مانند آرامش‌بخشی، الهام‌آفرینی، هویت‌سازی و تقویت خلاقیت، به رشد ذهنی و معنوی شهروندان کمک می‌کند. به این ترتیب، گرافیک محیطی نه تنها به حل مشکلات عملکردی شهرها می‌پردازد، بلکه با خلق فضاهای الهام‌بخش و هویت‌مند، سهم به‌سزایی در تعالی مادی و معنوی جامعه ایفا می‌کند. این هنر کاربردی با تلفیق زیبایی و کارکرد، محیطی پویا و زنده خلق می‌کند که هم پاسخگوی نیازهای روزمره شهروندان است و هم به رشد فرهنگی و اقتصادی جامعه کمک می‌رساند.

در این مقاله با توجه به ظرفیت‌های تعالی‌بخش موجود در گرافیک محیطی، به مطالعه این توانمندی‌ها و معرفی آن‌ها و بررسی تأثیرشان بر جامعه پرداخته می‌شود. هدف از این امر، نمایش امکانات بالقوه‌ای است که می‌تواند مسیر را برای داشتن محیطی متعالی‌تر روشن سازد. سؤالات تحقیق به قرار زیر است:

شاخصه‌های تعالی‌بخش در حوزه گرافیک محیطی چه هستند؟

شاخصه‌های تعالی‌بخش در حوزه گرافیک محیطی چه عملکردی دارند؟

طراحی مناسب گرافیک محیطی می‌تواند به تقویت هویت ملی و فرهنگی کمک کند. شهرهای امروزی با چالش‌هایی مانند آلودگی بصری و بی‌نظمی در طراحی محیطی مواجه‌اند. نتایج این تحقیق می‌تواند به سیاست‌گذاران و طراحان در ایجاد فضاهای شهری کارآمد و الهام‌بخش یاری رساند. گرافیک محیطی جذاب و هدفمند می‌تواند به جذب گردشگر، رونق کسب‌وکارها و افزایش سرمایه اجتماعی منجر شود. این پژوهش نه تنها به تقویت مبانی نظری طراحی گرافیک محیطی کمک می‌کند، بلکه با ارائه راهکارهای عملی، زمینه‌ای برای تحقق جامعه متعالی از طریق بهبود فضاهای عمومی فراهم می‌سازد که در ارتقای هویت شهری و اجتماعی تأثیرگذار است و در مدیریت شهری و برنامه‌ریزی و توسعه اقتصادی و گردشگری کاربرد دارد.

مبانی نظری

گرافیک محیطی

گرافیک محیطی^۱ در ارتباط مستقیم با فضای شهری قرار دارد و بدین جهت باید پیش از تعریف این حوزه، از فضای شهری تعریفی داشت: فضای شهری چیزی نیست جز فضای زندگی روزمره شهروندان که هر روز به صورت آگاهانه یا ناآگاهانه، از منزل تا محل کار ادراک می‌شود (Ostvar, 2013, 23). از این جهت طراحی گرافیک محیطی عبارت است از مجموعه عوامل بصری به کار گرفته شده در محیط‌های باز و بسته (عموماً محیط شهری منظور است)، به منظور ارائه محیطی مطلوب (Houkhani, 2014, 10). انجمن طراحی گرافیک محیطی، طراحی گرافیک محیطی را به عنوان یک زمینه متنوع که شامل برنامه‌ریزی، طراحی و نصب عناصر گرافیکی در محیط ساخته شده است، تعریف می‌کند (Murphy, 2001, 82).

گرافیک محیطی، که اغلب به عنوان «گرافیک تجربه»^۲ نامیده می‌شود به منظور ایجاد یک محیط مناسب که افراد بتوانند با آن ارتباط برقرار کنند، شناخته می‌شود. گرافیک محیطی با برخی حوزه‌های طراحی صنعتی، معماری و شهرسازی نیز ادغام می‌شود. طراحان گرافیک نیاز به همکاری بین‌رشته‌ای در پروژه‌های گرافیک محیطی دارند (Sushree, 2022, 3).

گرافیک محیطی، طراحی داخلی و منظره را نیز در برمی‌گیرد که به طراحی صنعتی، برنامه‌ریزی شهری و رفتاری روانشناسی مربوط می‌شود. همچنین می‌توان گرافیک محیطی را به عنوان رابط هنر و فناوری در فضای شهری دانست، به کارگیری نمایشگرهای دیجیتالی، تجهیزات نورپردازی شهری، تجهیزات تعاملی و از این دست است (Atamaz, 2019, 2272).

واژه تعالی و کارکردهای آن

تعالی در لغت به معنای برتری، رفعت یافتن بوده و در آیه ۱۹۰ سوره اعراف آمده است: «فَتَعَالَى اللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ» (برتر و بالاتر است خدا از آن چه شرک می‌ورزند). لفظ «تعالی» از «علو» به معنی بلندی گرفته شده است. «تعالی - یتعالی» به معنای «به نهایت برتری و علو رسیده» است. اسم فاعل این صیغه نیز «متعالی» است که گاهی حرف آخر آن حذف شده و به صورت «متعال» خوانده می‌شود (Ragheb Isfahani, 1991, 583). متعالی جنبه‌ای خاص یا کیفیتی است که بیانگر برتر بودن است و نیز به معنای زیبایی، کمال و فضیلت است.

واژه تعالی در فرهنگ لغات مریام وبستر و سایر فرهنگ‌ها ذیل واژه «Excellence» آورده شده است؛ که نشان می‌دهد این لغت می‌تواند معنای ضمنی هم‌سو و جامعی داشته باشد. اساس

وریشه اصلی این واژه در غرب، از زبان یونان است. واژه «آرت»^۳ برای توصیف آمادگی بیشینه برای عمل (عمل بهینه) به کار می‌رفت؛ اثربخشی انسان و مهارت در خوبی، تعالی (آرت) نامیده می‌شد. ترجمه واژه تعالی (آرت) یعنی کیفیت بهترین بودن.

از منظر افلاطون^۴ در مدینه فاضله‌ای که برای انسان تصویر کرده، تعالی دارای سه ضلع است: انسان متعالی، شهروند و دانشمند متعالی. انسان متعالی، در پی کشف راه‌های دستیابی به زندگی بهتر و برآوردن نقش خویش در نظام هستی است. در ضلع دیگر، انسان به‌عنوان شهروند، انسان‌ها به‌عنوان عوامل تأثیرگذار در جامعه، در جست‌وجوی راه و روش مناسب برای رشد اجتماع‌شان هستند. ضلع سوم، متخصص متعالی است که با دانش خویش باعث شکوفایی عرصه‌های مختلف اجتماع می‌شود. با حرکت این سه در یک مسیر در جهت نیکی و خیر، جامعه سودای تعالی را به واقعیت بدل می‌سازد. چنین الگوی تعالی‌بخشی نشان از وجود زمینه‌ای تعالی‌بخش می‌دهد. یعنی شهر به‌عنوان محیطی تعالی‌بخش باید بستری آماده باشد که شهروند و دانشمند متعالی در ارتباط سازنده، جامعه را به سوی بالندگی سوق دهند.

تعالی از منظر روانشناسی و جامعه‌شناسی

از نگاه روان‌شناسی انسان‌گرا و نظریه مزلو^۵، تعالی به بالاترین سطح سلسله‌مراتب نیازها اشاره دارد که پس از ارضای نیازهای پایه‌ای ظاهر می‌شود. طبق پژوهش‌های مزلو در کتاب روان‌شناسی بودن (۱۹۶۹)، تعالی حالتی است که فرد از محدودیت‌های خود فراتر رفته، به رشد شخصیتی دست یافته و به «تجربیات اوج»^۶ دست می‌یابد. راجر اس. اولریش^۷ یکی از پیشگامان روان‌شناسی محیطی^۸ و طراحی حمایتی^۹ در حوزه سلامت، در مطالعاتش نشان داد که طراحی محیطی مناسب می‌تواند، تجربیات تعالی‌بخش را از طریق تحریک حسی - ادراکی تسهیل کند. کاربرد نظریه اولریش در گرافیک محیطی با استفاده از الگوهای طبیعی (نقوش برگرفته از طبیعت در کفپوش‌ها یا دیوارنگاره‌ها)، رنگ‌شناسی آرامش‌بخش (پالت‌های سبز - آبی برای کاهش اضطراب)، طراحی نشانه‌های شهری (ترکیب عناصر طبیعی (مثل آب‌نماها) با علائم راهنما) و غیره نمایان می‌شود (Ulrich, 1984).

در جامعه‌شناسی، دورکیم^{۱۰} در کتاب صور بنیادین حیات دینی (1912) تعالی را به‌عنوان فرایند خروج از فردیت و اتصال به کل بزرگ‌تر تعریف می‌کند (Fakoohi, 2004, 178). از سوی دیگر، بوردیو در نظریه «میدان» نشان می‌دهد که فضاهای شهری با تمرکز بر شاخص‌های فرهنگی می‌توانند سرمایه‌های چهارگانه کنش‌گران را افزایش دهند که خود شرط لازم برای تعالی اجتماعی است. کوین لینچ، شهرساز و نظریه‌پرداز برجسته آمریکایی، در اثر کلیدی خود سیمای شهر (1960) به

بررسی چگونگی شکل‌گیری تصویر ذهنی از محیط شهری در ذهن شهروندان پرداخت. او با معرفی پنج عنصر پایه‌ای شامل مسیرها، لبه‌ها، گره‌ها، نشانه‌ها و مناطق، چارچوبی برای درک سازمان فضایی شهر ارائه داد. لینچ معتقد بود محیط‌های شهری با خوانایی بالا که این عناصر را به وضوح نمایش دهند، نه تنها به جهت یابی بهتر کمک می‌کنند، بلکه با ایجاد حس تعلق و خاطره جمعی، به تعالی اجتماعی منجر می‌شوند. از دیدگاه او، گرافیک محیطی زمانی کارآمد است که بتواند این عناصر را از طریق طراحی سیستم‌های راهنمایی بصری یکپارچه، ایجاد نشانه‌های شاخص و متمایز، و توسعه هویت‌های محله‌ای منحصربه‌فرد تقویت کند. لینچ نشان داد که طراحی محیطی موفق می‌تواند از سطح حل مشکلات عملکردی فراتر رفته و به بستری برای تحقق تعالی فردی و جمعی تبدیل شود (Lynch, 2016).

تعالی در گرافیک محیطی از این منظر، هم به عنوان ابزاری برای تحقق خودشکوفایی فردی (سطح روان‌شناختی) و هم به عنوان عاملی برای انسجام اجتماعی (سطح جامعه‌شناختی) عمل می‌کند. این دوگانگی دقیقاً همان چیزی است که طراحی محیطی موفق را از صرف زیباسازی متمایز می‌سازد.

پیشینه پژوهش

راجر اس. اولریش با مطالعاتی در زمینه سلامت در محیط درمان که به محیط شهری نیز تعمیم‌پذیر است از پیشگامان روانشناسی محیط محسوب می‌شود. مقاله «تأثیرات طراحی داخلی بر سلامتی: نظریه و تحقیقات علمی اخیر» (Ulrich 1984) یکی از مقالات اولریش در زمینه تأثیرات محیط بر سلامتی است. کوین لینچ^{۱۱} در کتاب سیمای شهر (Lynch, 2004) به شکلی ظریف اما عمیق به نقش حیاتی گرافیک محیطی در ارتقای کیفیت زندگی شهری اشاره می‌کند. او با بررسی نحوه ادراک و بازنمایی محیط شهری در ذهن ساکنان، نشان می‌دهد که عناصر بصری و نشانه‌های محیطی وقتی به درستی طراحی شوند، نه تنها کارکردهای عملی مانند راهنمایی و جهت‌یابی را بهبود می‌بخشند، بلکه به ایجاد محیطی منسجم، خاطره‌انگیز و معنادار منجر می‌شوند.

الکساندر گوندکوس در مقاله «نقاشی فاولا: نقش هنر در توسعه جامعه» (Gonçalves, 2016) تأثیر پروژه «نقاشی فاولا» در ریودوژانیرو را بررسی کرده است. این مطالعه از شیوه میدانی و مصاحبه با سازمان‌دهندگان پروژه، هنرمندان و اعضای جامعه به تجزیه و تحلیل تصویری مرتبط با پروژه دست زده است. پروژه به طور قابل توجهی باعث بهبود بصری منطقه فاولا شده است. چشم‌انداز فاولا، باعث القای حس غرور و هویت جمعی در بین ساکنان شده و توجه رسانه‌ها و گردشگران را نیز جلب کرده است تا شهر از مزایای اقتصادی آن نیز برخوردار شود. جین گلدن در مقاله «برنامه هنر دیواری فیلادلفیا: تأثیر آن بر جامعه» (Golden, 2017) به مطالعه مشارکت و

توسعه شهری و اهمیت هنر شهری پرداخته است. با نظرسنجی از ساکنان، مصاحبه با هنرمندان و مدیران برنامه و تجزیه و تحلیل کاهش جنایت و وضعیت اقتصادی نشان داد که نقاشی‌های دیواری نه تنها شهر را زیبا می‌کند بلکه به عنوان یک کاتالیزور نیز عمل می‌کند که باعث کاهش نرخ جرم و جنایت و بهبود شرایط اقتصادی می‌شود. برودهوکس در مقاله «معماری نمادین و بازسازی شهری: دروازه ابر در شیکاگو» (Broudehoux, 2017) با تمرکز بر مجسمه «دروازه ابر»^۳ در پارک هزاره شیکاگو و به کمک روش‌های کمی و کیفی شامل نظرسنجی از بازدیدکنندگان نشان داده است که «دروازه ابر» به یکی از لندمارک‌ها و نمادهای هویت بخش شهر تبدیل شده است. مقاله «بازنمود فرهنگ و هویت ملی در هویت بصری شهر؛ مطالعه موردی دیوارنگاره‌های مترو تهران» (Mahmoodi et al., 2019) به عوامل هویت بخشی برآمده از هویت ملی ایران می‌پردازد و در مجموع مقاله‌های داخلی بیشتر حول هویت ملی تدوین شده است. تمایز مقاله پیش‌رو با مطالعات پیشین در تحلیل جنبه‌های تعالی بخش چون حیات بخشی، الهام بخشی، خلاقیت بخشی و هویت بخشی است.

روش پژوهش

این پژوهش با اتخاذ روش توصیفی - تحلیلی و با استفاده از شیوه اسنادی به گردآوری داده‌ها پرداخته است. در گام نخست، متغیرهای کلیدی تحقیق شامل گرافیک محیطی، تعالی بخشی، آرامش بخشی و خلاقیت آفرینی به صورت مفهومی تعریف و تبیین شده‌اند. سپس با بررسی نظام مند منابع مکتوب (شامل مقالات علمی، کتاب‌ها و گزارش‌های معتبر)، داده‌های مرتبط استخراج و تحلیل شده‌اند. نمونه‌های مورد مطالعه به روش هدف‌مند و بر اساس معیار تأثیرگذاری بر کیفیت زندگی شهری انتخاب شده‌اند. این نمونه‌ها که شامل پروژه‌های شاخص گرافیک محیطی هستند، به دلیل نقش آفرینی مؤثر در ارتقای فضای شهری و انطباق با اهداف پژوهش برگزیده شده‌اند. روش تحقیق کیفی محسوب می‌شود و در تحقیقات کیفی، نمونه‌ها معمولاً به صورت هدف‌مند و بر اساس معیارهای مشخص انتخاب می‌شوند. در این مقاله معیارهای انتخاب نمونه‌ها:

شهرت و تأثیرگذاری: نمونه‌ها به دلیل شناخته‌شدگی، تأثیر بصری یا نوآوری در گرافیک محیطی انتخاب شوند.

تنوع جغرافیایی و فرهنگی: نمونه‌ها از مناطق مختلف جهان برگزیده شده‌اند تا تحلیل جامع‌تری ارائه شود.

دسترسی به داده‌ها: امکان جمع‌آوری اطلاعات (مصاحبه، عکس، اسناد) از نمونه‌ها وجود داشته باشد.

شاخصه‌های تعالی بخشی در حوزه گرافیک محیطی

شهرهای مدرن پر از نکات مثبت و منفی برای زیست‌پذیری شهروندان هستند. همگرایی گرافیک محیطی، معماری، طراحی منظر، طراحی صنعتی و فناوری دیجیتال نقش مهمی در شکل دادن به مناظر شهری دارد. همچنین باعث ایجاد احساس امنیت و رفاه در محیط‌های ناآشنا و محیط‌های اغلب استرس‌زا مانند بیمارستان‌ها، شهرها و فرودگاه‌ها و غیره می‌شود (Ganoti & Laskari, 2023, 1). در جهان معاصر شهرها چون انسان‌ها دارای شخصیت هستند و مردم جذب شهرهایی می‌شوند که دارای امکانات رفاهی و شخصیت منحصر هستند؛ گرافیک محیطی در بهبود چهره شهر و اعتلا بخشی به شخصیت و جنبه‌هایی از رفاه شهری مؤثر است. تعالی به لحاظ معنوی باعث رشد ظرفیت‌های ذهنی شهروندان و ظرفیت‌های روحی آن‌ها می‌شود؛ و به لحاظ مادی باعث بهبود معاش می‌شود. از این جهت مهم‌ترین ویژگی‌های اعتلا دهنده گرافیک محیطی را با ذکر مثال‌های کاربردی بر شمرده و به کارکردهای آن اشاره می‌شود:

حیات بخشی

آرامش بخشی

خلاقیت آفرینی

الهام بخشی

هویت بخشی

از سوی دیگر گرافیک محیطی می‌تواند چون جاذبه مصنوعی جهت جذب گردشگر نیز عمل کند و باعث تعالی مادی شهر نیز باشد.

حیات بخشی

گرافیک محیطی ایمنی و جریان ترافیک را بهبود می‌بخشد و جرائم حاصل از تشنجات عصبی مردم را کاهش می‌دهد. حتی می‌تواند به شکل سراسر باعث نجات جان مردم شود؛ چنان‌که در یکی از تقاطع‌های پررفت و آمد نیویورک، میزان تصادفات به شدت بالا بود؛ با این وجود که تمام موازین و مقررات راهنمایی رعایت می‌شد. گروهی متشکل از شهرسازان، مهندسان، طراحان صنعت، طراحان گرافیک را گرد آوردند تا مسئله را حل کنند. پس از تحقیق بسیار و مشاهده و مطالعه، مشخص شد که این اتفاق به واسطه استفاده از رنگ قرمز در، سردر فروشگاه‌های

اطراف بزرگراه رخ داده است. با تغییر رنگ این سردرها، آمار تصادفات کاهش یافتند؛ چرا که رنگ قرمز در میان رنگ‌ها، بالاترین طول موج و فرکانس را دارد و در نتیجه بیشترین توجه را به خود جلب می‌کند و باعث حواس‌پرتی می‌شود (Ostvar, 2013, 12).

این اتفاق نشان از اهمیت گرافیک محیطی به عنوان عنصری حیات‌بخش است که به شکل مستقیم در حیات و ممتات شهروندان دخیل شده است و آن را به عاملی کلیدی در معادلات شهری بدل می‌سازد؛ در این مورد نمونه‌های مشابه از به‌کارگیری درست رنگ در طراحی بیلبوردها، سردرها و غیره و یا رعایت استانداردهای صحیح در مقیاس‌ها و جاگذاری بیلبوردها درکناره اتوبان‌ها وجود دارد.

مثال دیگر خط‌های راهنما منتهی به اتاق اورژانس بیمارستان‌ها است. کد رنگ روی زمین راه‌حلهایی را برای توضیح دستورات عمل‌ها یا محدودیت‌ها در محیطی که توسط افراد با ملیت‌ها و پیشینه‌های زبانی مختلف استفاده می‌شود، ارائه می‌کند (مثلاً قرمز مسیر را برای بیمارانی که نیاز به درمان فوری دارند، نشان می‌دهد). رنگ برای تقویت پیام‌ها استفاده می‌شود و به تسریع رسیدگی به امر اورژانسی کمک می‌کند (Dwiputri & Swasty, 2019, 37).

درک علائم و نقش گرافیک محیطی در انسانی‌کردن و ابهام‌زدایی از پیچیدگی‌های محیط کمک‌شایانی است و علائم و برنامه‌های گرافیکی محیطی نه تنها عملکرد ارتباطی خود یعنی اطلاع‌رسانی را انجام می‌دهند بلکه در خدمت ارتقاء ویژگی‌های زیبایی‌شناختی و روانی محیط نیز هستند (Ganoti & Laskari, 2023, 1).

حتی می‌توان گرافیک محیطی را در «طراحی حمایتی»^{۱۳} مربوط به بیمارستان‌ها نیز دخیل دانست. اصطلاح «حمایتی» به محیط‌های مراقبت‌های بهداشتی که به صورت حمایتی طراحی شده‌اند، اشاره دارد. طراحی حمایتی و مراقبت‌های بهداشتی با حذف عواملی که استرس‌زا هستند یا می‌توانند تأثیرات منفی مستقیم بر روی مراجعه‌کنندگان داشته باشند، تأمین می‌شود. طراحی حمایتی با تأکید بر گنجاندن ویژگی‌ها و فرصت‌ها در محیط می‌تواند بیماران را آرام کند، استرس را کاهش دهد و کلاً بر ترمیم همراه با روحیه‌بخشی تمرکز دارد (Ulrich, 2001, 50). در مجموع گرافیک محیطی می‌تواند در طراحی فضا و ترکیب رنگ در کنار سایر رشته‌ها، عملکردی حیات‌بخش داشته باشد.

آرامش بخشی

چگونه می‌توان در فضایی که به لحاظ بصری آشفته است؛ آرامش ذهنی را تجربه کرد. شهرها در جهان معاصر، انباشت فشرده‌ای از عناصر دیداری هستند که چشم، ذهن و اعصاب را درگیر می‌سازد. شهر با همهٔ مواهب و داشته‌هایش در برابر هجمه‌ای از آلودگی‌های تصویری و صوتی، یک محیط مختل‌کننده و برهم‌زنندهٔ آرامش است. در چنین محیطی، گرافیک محیطی می‌تواند در چپه‌ای شفافبخش بر آسیب‌های روانی حاصل از تشنجات بصری نامناسب باشد. در واقع با انتخاب بیلبوردها، بنرها، سردرها در موقعیت‌های درست‌شان می‌توان از آشفتگی بصری و در نتیجه خسته‌شدن ذهن در مواجهه با این محیط‌ها کاست.

پدیده نمایش بی‌رویه علائم تجاری باعث آلودگی بصری شده که نشان‌دهنده تخریب بصری است. کیفیت مکان‌ها به دلیل قرارگیری در وضعیت نامطلوب کم می‌شود و کیفیت زندگی را نیز کم می‌کند (Portella, 2014, 12). یکی از مهم‌ترین عوامل تسهیل‌کننده ارتباط و آرامش بخش، رنگ است و رنگ نقش مهمی در طراحی گرافیک محیطی دارد؛ رنگ با تأکید بر پیام، متمایز کردن پیام‌ها از یکدیگر، ایجاد تضاد با محیط کاربرد دارد؛ علاوه بر این، استفاده از رنگ به عنوان یکی از مؤلفه‌های مهم ایجاد محیطی دلپذیر شناخته می‌شود که می‌تواند به درمان و شفافبخشی کمک کند. استفاده از رنگ‌های روشن در نشانه‌ها باعث می‌شود که آن‌ها از پس‌زمینه خود متمایز شوند. رنگ همچنین در برجسته‌کردن معنای پیامی که قرار است منتقل شود و در متمایز کردن یک نشانه از دیگری نقش دارد. به عنوان مثال، قرمز برای پیام‌های خطر و اضطراری و زرد برای پیام‌هایی که نیاز به توجه دارند، به کار می‌رود (Dwiputri & Swasty, 2019, 36).

گرافیک محیطی باید به گونه‌ای باشد که فرد به سهولت به مکانی که می‌خواهد برسد، مسیریاب باید در گره‌های تصمیم‌گیری قرارگیرند و خوانا طراحی شوند. نوع پنل، رنگ، اندازه و نوع خطوط نوشته‌شده، علائم و نشانه‌ها و محل نصب آن‌ها بسیار مهم است. انسان ناخودآگاه به دنبال آن است تا ذهن را از ناهنجاری‌ها دور کند.

گرافیک محیطی همچنین با زیباسازی به ایجاد حس آرامش کمک می‌کند و توجه به زیباسازی محیط بر امنیت و آرامش جمعی می‌افزاید. در پروژه توسعه شهری کشور برزیل که هنر عمومی و گرافیک محیطی را در برمی‌گیرد، با تمرکز بر زیباسازی شهری، برای پرورش حس مشارکت جامعه تلاش شده است. پروژه «نقاشی فاولا» در سانتا مارتا فاولا (محله فقیرنشین و زاغه‌ای) در ریودوژانیرو پیاده شد این منطقه به دلیل نرخ بالای جرم و جنایت زمانی بدنام بود و پروژه باعث کاهش جرم و جنایت شد. پیشرفت‌های قابل توجه‌ای از طریق پروژه‌های هنری رخ داد که این ابتکارات نه تنها منطقه را زیبا ساخت بلکه حس مسئولیت‌پذیری ساکنان را نیز افزود. پرورش

حس غرور و ارزشمندی در چنین پروژه‌هایی بر قدرت دگرگون‌کننده اجتماعی تأکید می‌کنند و توان هنر عمومی را در ایجاد جوامع امن‌تر و منسجم‌تر نشان می‌دهد (Gesare, 2024, 16).

خلاقیت‌آفرینی

خلاقیت‌آفرینی امری لازم در جریان زندگی روزمره است و همه اقشار به اشکال گوناگون در پی تقویت تفکر خلاق هستند. شهر نیز می‌تواند در این امر مشارکت کند. گرافیک محیطی با ورود مجسمه‌سازان و نقاشان به عرصه هنرهای شهری و ارائه ایده‌های هنری و خلاقانه، راه را برای نگرش‌های متفاوت باز کرده و شهر را به نمایشگاه بزرگ آثار هنری بدل می‌کند. در این بین هنرمندان مطرح، دغدغه‌های هنری خود را به فضای شهری و در قالب گرافیک محیطی وارد کرده‌اند. در ادامه به برخی از این هنرمندان صاحب‌سبک و ایده‌های منحصر به فردشان که با مجسمه‌هایشان هنر و جامعه را پیوند داده‌اند، اشاره می‌شود.

مجسمه‌های شهری به مجسمه‌هایی اطلاق می‌شود که در جاده‌ها، میدان‌ها، فضاهای سبز، نقاط دیدنی، ساختمان‌های عمومی و سایر مناطق برنامه‌ریزی شهری ساخته می‌شوند. مجسمه‌های شهری معمولاً به عنوان «هنر عمومی»^{۱۴} (آثار هنری دائمی یا موقتی که در مکان‌های قابل دسترس عموم قرار دارند) طبقه‌بندی می‌شوند که هزینه ساخت آن‌ها از بودجه شهری برای قرارداد دادن در فضاهای عمومی تأمین می‌شود (Liu et al., 2018, 2). در ساخت «مجسمه محیطی»^{۱۵} مجسمه‌ساز از همان ابتدا یک قطعه را برنامه‌ریزی می‌کند و رابطه با محیط اطرافش را مطالعه کرده تا مجسمه و سایت بخشی از هم می‌شوند و به یک واحد یکپارچه بدل شوند (Nzoiwu, 2017, 195).

کلاس اولدنبورگ^{۱۶} از هنرمندانی است که هنر خویش را وارد فضای شهری ساخت. اولدنبورگ در ابتدا به شیوه اکسپرسیونیسم انتزاعی^{۱۷} نقاشی می‌کرد؛ سپس در ارتباط با پاپ‌آرت^{۱۸} دست به ساخت مجسمه‌های گچی و پارچه‌ای زد که اشیای مورد مصرف عمومی را به یاد می‌آوردند (Pakbaz, 2011, 43). اولدنبورگ در راستای هنر پاپ و در حوزه مجسمه‌های شهری، آثار به یادماندنی از اشیاء روزمره در اندازه‌های بزرگ، خلق کرد. وی در سال ۱۹۶۱ با تأسیس فروشگاه‌های به عنوان نمایشگاه آثارش، ایده‌های نوآورانه خود را عملی کرد. این فضای منحصر به فرد که با الهام از فروشگاه‌های عمومی طراحی شده بود، هم‌زمان هم نمایشگاهی از تولیدات آتلیه او بود و هم محیطی هنری که مخاطب را در خود غرق می‌کرد. در سال ۱۹۶۲، با ترکیب اقلام این «فروشگاه» با اولین آثار مونومنتال نرم خود - مانند یک بستنی گول‌پیکر و همبرگری به اندازه تخت‌خواب - نمایشگاهی دیگر برپا کرد. آثارش که شامل اشیایی مانند لوازم حمام و ته‌سیگار با ابعاد

غیرمنتظره بودند، همچون یادمان‌های عمومی طراحی شده بودند. این ترکیب هوشمندانه از شوخ‌طبعی و سوررئالیسم، با استفاده از ابعاد غریب و اشیاء پیش‌پاافتاده، مخاطب را به حیرت وامی‌داشت. اولدنبرگ با این رویکرد، هم ذائقه یادمان‌گرای مخاطب را به چالش می‌کشید و هم آن را ارضاء می‌کرد، وادارشان می‌کرد درباره انتخاب‌های معمول‌شان برای پاسخ به این گرایش‌ها بازاندیشی کنند (Lynton, 2003, 345). مجسمه‌های معروف «گیره» در فیلادلفیا و «قاشق» در مینیاپولیس، از آثار ماندگار اولدنبرگ به‌شمار می‌روند که امروزه به جاذبه‌های گردشگری این شهرها تبدیل شده‌اند (شکل ۱). این آثار با نگرش منحصر به فرد پاپ‌آرت اولدنبرگ خلق شده‌اند که از دو جنبه حائز اهمیت است: نخست، ویژگی‌های متمایز هنری این مجسمه‌ها و دوم، تعاملی که با فضای شهری برقرار می‌کنند. اولدنبرگ با این رویکرد، هنر را از گالری‌ها به فضای عمومی شهرها آورده و در دسترس عموم مردم قرار داده‌است.

شکل ۱. مجسمه‌های محیطی اثر کلاس اولدنبرگ (URL1)

مجسمه «عنکبوت» از لوسین بورژوا^{۱۹} جزو آثار بدیع و خلاقانه‌ایی است که در فضای عمومی نصب شده‌است. بورژوا کار خود را با نقاشی و چاپ دستی آغاز کرد و از دهه ۱۹۴۰م به مجسمه‌سازی انتزاعی روی آورد. در دهه ۱۹۶۰م مجسمه‌های مرمرین نیمه‌انتزاعی متشکل از حجم‌های کروی شکوفا شده ساخت (Pakbaz, 2011, 100). با گذشت زمان، مجسمه‌های او به زبانی سورئال با گرایش ارگانیک و بیومورفیک دست یافتند. این آثار که ماهیتی بورژوایی دارند، از شعر روایی و استعاره‌های برگرفته از زندگی شخصی هنرمند الهام گرفته‌اند.

مضمون اصلی آثار بورژوا بازتاب ناملايمات عاطفی و سرخوردگی‌های دوران کودکی‌اش است. رابطه وی با والدینش در آثارش به صورت نمادین بازنمایی شده‌اند. بورژوا، در آخرین سال‌های ۱۹۹۰م. با الهام از مادر بافنده‌اش، مجسمه عنکبوت را ساخت. عنکبوتی که می‌بافد، از بچه‌هایش مراقبت می‌کند، صبور است و منزوی. مجسمه دارای ارتفاعی بیش از نه متر، از جنس برنز، فولاد و مرمر است. این مجسمه برای نخستین بار در سال ۲۰۰۰ در موزه تیت مدرن لندن به نمایش درآمد و با استقبال بی‌سابقه روبرو شد. موفقیت چشمگیر این اثر موجب شد نسخه‌های برنزی آن در معتبرترین موزه‌ها و گالری‌های جهان از جمله گالری ملی کانادا (أتاوا)، موزه هنری

هامبورگ، موزه هنرهای معاصر کانزاس سیتی، موزه هرمتاژ (سن پترزبورگ)، موزه گوگنهایم بیلباو و موزه هنر موری (توکیو) نصب شوند. این اثر که در ظاهر عنکبوتی عظیم‌الجثه و غیرمتعارف است، با نمادپردازی عمیق از مفهوم مادری قدرتمند، مخاطب را به تأملی نو درباره مفاهیم انسانی دعوت می‌کند (شکل ۲).

شکل ۲. مجسمه عنکبوت مقابل موزه گوگنهایم بیلباو (URL2)

امروزه شاهد نمونه‌های متعددی از مجسمه‌های شهری و نقاشی‌های دیواری هستیم که با هدف به چالش کشیدن نگرش‌های مرسوم فکری و عاطفی شهروندان خلق شده‌اند. تحقق چنین آثاری تنها از عهده هنرمندان خلاق و پیشرو برمی‌آید. بسیاری از این مجسمه‌ها علاوه بر ویژگی‌های انتقادی، دارای جنبه‌های الهام‌بخش نیز هستند که در بخش بعدی مورد بررسی قرار خواهند گرفت.

الهام‌بخش

مجسمه‌سازان و طراحان در حوزه گرافیک محیطی با حرکات اعتراضی الهام‌بخش جنبش‌های مدنی و انسانی هستند. مسیرهای زندگی انسان در شهر با واقعیت‌های اجتماعی و سیاسی روز گره خورده است. انسان معاصر در بیداد رسانه‌های جمعی نمی‌تواند از هیاهوی تشنجات و وقایع اجتماعی و سیاسی دور باشد. از این‌رو است که الهام‌بخشی گرافیک محیطی می‌تواند بخش‌هایی از زندگی اجتماعی را تعالی دهد که رشد اندیشه‌های سیاسی، اجتماعی و ارزش‌های انسانی را به دنبال دارد. دیوید چرنی^{۲۰} از مجسمه‌سازان جسور و قدرتمندی است که با آثاری که مضمون سیاسی و بحث‌انگیز دارد شناخته می‌شود. چرنی اولین بار در سال ۱۹۹۱ م زمانی که یک تانک شوروی را به عنوان یادبودی از جنگ در زادگاهش پراگ به رنگ صورتی درآورد، به شهرت رسید.

از همان ابتدا، اقدامات هنری چرنی در قالب نافرمانی مدنی، از جمله نصب‌های عظیم‌الجثه و

نمایشگاه‌های جنجالی‌اش، واکنش‌های تند و گسترده‌ای را در سطح جهانی برانگیخته است. آثار او با به‌کارگیری طنزی تلخ و فرم‌های بصری سورئال و نامتعارف، روحیه سرکش و اعتراضی را به نمایش می‌گذارند. بسیاری از این مجسمه‌ها با تکنیک منحصر به فرد هنرمند در ریخته‌گری و دگرگون‌سازی اشیاء روزمره مانند تفنگ، خودرو و غیره خلق شده‌اند. این ترکیبات بدیع، نه تنها از نظر فرمی چشمگیر هستند، بلکه به عنوان رسانه‌هایی قدرتمند برای انتقال پیام‌های اجتماعی و سیاسی به کار می‌روند (URL3).

چرنی در جسورانه‌ترین اقدام هنری خود، تانک یادبود ارتش سرخ در پراگ را به رنگ صورتی درآورد. اقدامی که به دستگیری فوری او انجامید. مقامات سریعاً تانک را به رنگ نظامی زیتونی اولیه بازگرداندند، اما این پایان ماجرا نبود. فشار افکار عمومی و حمایت پارلمان چک باعث شد در نهایت تانک بار دیگر به رنگ صورتی بازگردد. چرنی در کنفرانس مطبوعاتی توضیح داد که این پروژه نه یک شوخی، که تلاشی برای شکستن پذیرش منفعلانه تاریخ توسط مردم بود. صورتی‌کردن تانک، راهی برای خلع سلاح نمادین این ابزار جنگ و بیداری وجدان سیاسی جامعه است (شکل ۳).

شکل ۳. تانک رنگ شده به دست دیوید چرنی (URL4)

چرنی فعالیت‌های هنری خود را در تقاطع هنر و سیاست قرار می‌دهد، جایی که آثارش همزمان هم بیدارکننده وجدان اجتماعی است و هم بازتاب‌دهنده ارزش‌های انسانی. او با زبان طنز و نمادگرایی تند، مفاهیم پیچیده اجتماعی را به شکلی ملموس ارائه می‌دهد. برای مثال در مجموعه‌ای از آثارش، با تلفیق بدن انسان و ماشین‌آلات، به نقد جامعه ماشینی شده می‌پردازد. شاهدهی بر این ادعا، مجسمه جنجالی «بچه‌ها» است که در آن، چهره نوزادان با بارکد جایگزین شده‌اند. تصویری هشداردهنده از فرآیند انسانیت‌زدایی در جامعه مصرفی (شکل ۴). تاکنون بیش از ۱۴ اثر از این هنرمند جسور در فضاهای عمومی پراگ و دیگر شهرهای اروپا نصب شده که هریک به کانونی برای تفکر و گفت‌وگوی اجتماعی بدل شدند.

شکل ۴. مجسمه «بچه‌ها» از دیوید چرنی (URL5)

گرافیتی هنر اعتراضی و الهام‌بخشی است که به شکل غیرقانونی اتفاق می‌افتد و گرافرها هویت خود را پنهان می‌کنند. مهم‌ترین گرافیتی‌کار معاصر، بنکسی^{۳۱} است. هنرمندانی مانند بنکسی ردای خود را در خیابان‌های سراسر جهان به تن کرده‌اند و از هنر برای مقابله با موضوعاتی مانند فساد سیاسی، مصرف‌گرایی و نقض حقوق بشر استفاده می‌کنند (Blanché, 2023, 2). بنکسی با مهارتی کم‌نظیر، توانسته است با آثار خود مستقیماً به قلب مسائل اجتماعی نفوذ کند. این ویژگی منحصر به فرد، او را به یکی از تأثیرگذارترین هنرمندان معاصر تبدیل کرده است. گرافیتی‌های او که عمدتاً در فضاهای شهری خلق می‌شوند، بینندگان را وادار می‌کنند تا درباره چالش‌هایی مانند مصرف‌گرایی افراطی، نابرابری اقتصادی و پیامدهای جنگ تأمل کنند (Gesare, 2024, 17).

در میان آثار الهام‌بخش شهری، مجسمه‌هایی با موضوعات انسانی عمیق جایگاه ویژه‌ای دارند. یکی از تأثیرگذارترین این آثار، مجسمه‌های یادبود ساداکو ساساکی^{۳۲} است که داستانی غم‌انگیز از امید و صلح را روایت می‌کند. ساداکو، قربانی خردسال بمباران اتمی هیروشیما که پس از ابتلا به سرطان خون بر اثر تشعشعات اتمی، با ساخت درناهای کاغذی به نمادی جهانی از آرزوی صلح تبدیل شد (براساس، افسانه «هزار درنای ژاپنی» - که به باور این افسانه، با ساخت هزار اریگامی از درناهای کاغذی، آرزوی شخص برآورده می‌شود - ساداکو پیش از اتمام تعداد مورد نظر می‌میرد و خود تبدیل به افسانه می‌شود). دو مجسمه به یاد وی ساخته شده است، مجسمه یادبود در سال ۱۹۶۵ م. در حالی که ساداکو، درنایی طلایی در دست دارد، در پارک صلح هیروشیما نصب شد. مجسمه و بنای دوم «یادبود صلح کودکان» است و مجسمه ساداکو که یک درنای کاغذی بزرگ را به روی سر گرفته است. در پایین بنای یادبود، نوشته شده است: «این است فریاد ما، این است آرزوی ما، صلح در تمام دنیا» (URL6) (شکل ۵).

شکل ۵. مجسمه‌های ساداگو ساساکی در ژاپن (URL 6)

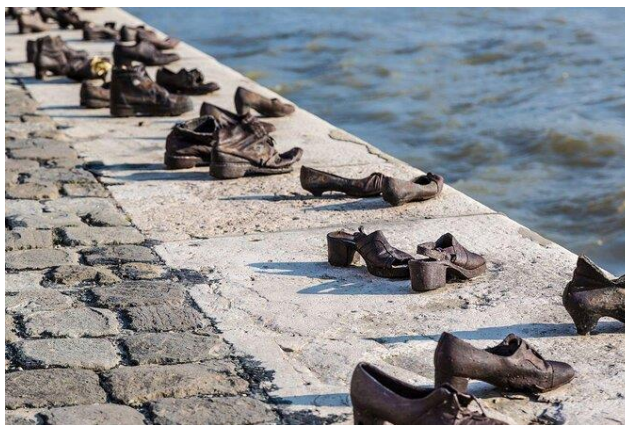
هویت بخشی

در عصر حاضر که جهان به «دهکده جهانی» معروف شده، گرافیک محیطی هر شهر نقشی حیاتی در حفظ هویت ملی و بومی آن ایفا می‌کند. این عناصر بصری نه تنها پاسدار اصالت فرهنگی هستند، بلکه به عنوان ابزاری قدرتمند برای معرفی این هویت‌ها به جهانیان عمل می‌کنند. لینچ، عنوان می‌کند: «ما دنیایی را می‌پسندیم که بتواند تغییر کند و در عین حال از ارزش‌های خود حفاظت کند» (Lynch, 2004, 11). نگاه معناشناختی و هویت‌گرای لینچ در ابعاد وسیع‌تر، گرافیک محیطی را نیز به جست‌وجوی هویت فرا می‌خواند. وی برای گرافیک محیطی تعریفی ارائه می‌دهد که در ارتباط با فضای شهری است: «گرافیک محیطی با سه مؤلفه در یک مکان ارتباط برقرار می‌کند، اولین مؤلفه، هویت آن مکان است که با طراحی گرافیک محیطی از محیط‌های دیگر مجزا شده و شخصیتی مستقل به خود می‌گیرد؛ دومین مؤلفه مربوط به مکان‌یابی محیط موردنظر است به گونه‌ای که یک طراحی می‌تواند حضور آن مکان را اعلام و مشخص کند و افراد را به آنجا هدایت نماید. سومین مؤلفه مربوط به اشتراک‌گذاشتن اطلاعات خاص آن محیط است که با طراحی مناسب، اطلاعات در اختیار مخاطبان قرار داده می‌شود. با این سه مؤلفه یک محیط ارتقاء پیدا می‌کند و حسی از خانه را در افراد برمی‌انگیزد که باعث ایجاد امنیت و آرامش در آنان می‌شود» (Islami, 2016, 6).

در جهان امروز، این عناصر می‌توانند شخصیتی متمایز از هویت بومی و ملی خلق کنند که هر جامعه‌ای به‌واقع به آن نیاز دارد؛ چراکه فرایند جهانی‌سازی به تدریج در حال محو کردن ویژگی‌های اصیل محلی است. نقش هویت‌ساز گرافیک محیطی از آنجا پررنگ‌تر می‌شود که مردم روزانه با فضای شهری تعامل دارند و این نمادهای هویتی را پیش چشم می‌بینند. نمونه‌های بارز این امر را می‌توان در مجسمه‌ها، نقاشی‌های دیواری، بناهای یادبود و عناصر فرهنگی مشاهده کرد که به منظور پاسداشت چهره‌های تاریخی، قهرمانان ملی و مبارزان راه عدالت طراحی شده‌اند. این

آثار نه تنها بر غنای فرهنگی فضای شهری می‌افزایند، بلکه به آن هویتی منحصر به فرد و ماندگار می‌بخشند.

مجسمه یادبود «کفش‌ها بر لب دانوب»^{۳۳} یک آثار هنری معروف در بوداپست است. اثر درباره قتل عام یهودیانی که توسط شبه نظامیان فاشیست مجارستانی در طول جنگ جهانی دوم است. به آن‌ها دستور داده شد که بر لبه آب ایستاده و کفش‌های خود را درآورند، سپس به آن‌ها تیراندازی شد و اجسادشان به رودخانه افتاد. یادبود توسط زوجی از هنرمندان مجارستانی به نام‌های کن توگای و گیولا پائور^{۳۴} ساخته شده است و شامل ۶۰ جفت کفش فلزی است که به شکل واقعی در ساحل دانوب قرار دارند (URL 7). کفش‌ها از فولاد ساخته شده‌اند و در اندازه‌ها و انواع مختلفی طراحی شده‌اند، نمادی از تنوع جمعیت یهودیانی که در آن زمان در بوداپست زندگی می‌کردند. یادبود مذکور مقصدی برای گردشگران و بازدیدکنندگان است و به عنوان یک نماد تاریخی و فرهنگی مجارستان مورد توجه قرار می‌گیرد (شکل ۶).

شکل ۶. مجسمه یادبود «کفش‌ها بر لب دانوب» اثر کن توگای و گیولا پائور (URL7)

در نهایت با تحلیل مؤلفه‌های تعالی بخش می‌توان به اهمیت گرافیک محیطی در اعتلای زندگی شهری پی برد و همان‌طور که افلاطون سه ضلع انسان متعالی، شهروند و دانشمند متعالی، را برای دستیابی به مدینه فاضله لازم دانسته است، وجود بستری برای شکوفایی تعالی در انسان، شهروند و دانشمند حیاتی می‌نماید و آن بستر محیط شهری سالم و تعالی بخش است که در عین داشتن رفاه عمومی (حیات بخشی و آرامش بخشی) جنبه‌های معنوی چون خلاقیت‌آفرینی، الهام بخشی و هویت بخشی را نیز عرضه کند (جدول ۱).

جدول ۱. گرافیک محیطی و تأثیرات تعالی معنوی و مادی بر جامعه

تأثیر بر جامعه	تأثیر بر انسان ها و شهروندان	تعالی مادی	تأثیر بر جامعه	تأثیر بر انسان ها و شهروندان	تعالی معنوی
بالا رفتن رفاه عمومی جامعه	بالا رفتن رفاه عمومی شهروندان	توسعه گردشگری شهری	به صورت غیر مستقیم باعث ارتقا امنیت جانی شهروندان	به صورت مستقیم باعث حفظ سلامتی جسمانی	حیات بخشی
بالا رفتن رفاه عمومی جامعه	کاهش استرس و افزایش حس امید و نشاط افزایش درآمد	-	به صورت غیر مستقیم باعث ارتقا امنیت روانی شهروندان	به صورت مستقیم باعث حفظ سلامتی روانی	آرامش بخشی
بالا رفتن رفاه معنوی و مادی جامعه	افزایش قوه تخیل و نوآوری	افزایش گردشگری شهری	به صورت غیرمستقیم باعث ارتقاء سطح هوشیاری و خلاقیت مندی جامعه	به صورت مستقیم باعث رشد ظرفیت های ذهنی و خلاقیتی	خلاقیت آفرین
بالا رفتن رفاه معنوی و مادی جامعه	افزایش وسعت دید شهروندان به مسائل اجتماعی، انسانی	افزایش گردشگری شهری	به صورت غیرمستقیم باعث ارتقاء سطح ذهنی و حسی جامعه	به صورت مستقیم باعث رشد ظرفیت های ذهنی و حسی	الهام بخشی
بالا رفتن رفاه معنوی و مادی جامعه	افزایش وسعت دید شهروندان به مسائل ملی و اجتماعی	افزایش گردشگری شهری	به صورت مستقیم باعث ارتقاء فرهنگ جامعه و شخصیت دهی آن در بین جوامع دیگر	به صورت مستقیم باعث رشد اعتماد به نفس بومی و ملی	هویت بخشی

تعالی بخشی به لحاظ مادی (گردشگری شهری)

بازار گردشگری شهری، به صورت ناگهانی از اواسط دهه ۱۹۸۰م. رشد کرد. گردشگری شهری تأثیرات فراوانی روی اقتصاد، فرهنگ و زندگی اجتماعی می‌گذارد. رشد گردشگری شهری معادل با رشد اقتصادی شهر است و با مدیریت صحیح این حوزه می‌توان به رفاه عمومی اجتماع کمک شایانی کرد. نمونه‌های موفق مجسمه‌های شهری بسیاری را می‌توان نام برد که باعث افزایش جاذبه شهری شده‌اند و از سویی به عنوان نماد شهر بدل شده‌اند؛ همچون مجسمه آزادی در شهر نیویورک، مجسمه مسیح در ریودوژانیرو، مجسمه خرس و درخت در مادرید، مجسمه کارگران در مسکو، مجسمه بودای بزرگ در چین و امثال آن.

ترینال هنری^{۲۵} «اچیگو تسوماری»^{۲۶} نمونه‌ای درخشان از پیوند هنر، طبیعت و توسعه پایدار است. این رویداد سالانه هر تابستان در دل مناطق روستایی ژاپن برگزار می‌شود و با جذب هزاران بازدیدکننده، تحولی شگرف در منطقه ایجاد کرده است. استقبال گردشگران باعث احیای دوباره منطقه، رشد اقتصاد محلی، تامین درآمد برای ساکنان شده است (Gesare, 2024, 17). ارتباط هنر محیطی و طبیعت پایدار در توسعه شهری و گردشگری مؤثر است. پروژه‌هایی مانند باغ‌های عمودی و مجسمه‌های دوستدار محیط‌زیست می‌توانند تنوع زیستی شهری را افزایش دهند. پروژه «باغ‌های خلیج سنگاپور»^{۲۷} یکی از بزرگ‌ترین باغ‌های مصنوعی جهان به‌شمار می‌رود که با تکیه بر پیشرفته‌ترین فناوری‌های روز دنیا طراحی و ساخته شده است. هنر، فناوری و طبیعت، باعث خلق یک فضای عمومی بصری خیره‌کننده و نشاط‌بخش شده است. پروژه‌های نوآورانه نشان می‌دهد که چگونه هنر عمومی می‌تواند ملاحظات زیست محیطی را در شهر ادغام کند و می‌تواند باعث جذابیت گردشگری شود. تأثیر اقتصادی گردشگری فرهنگی - که با استفاده هوشمندانه از گرافیک محیطی و هنر عمومی هدایت می‌شود - گواه روشنی بر اهمیت تدوین استراتژی‌های صحیح در توسعه شهری است. این رویکرد نه تنها به رشد اقتصادی پایدار منجر می‌شود، بلکه با تقویت هویت مکانی، شهرها را به مقاصد منحصربه‌فردی برای گردشگران تبدیل می‌کند (Gesare, 2024, 18).

در نهایت گرافیک محیطی به عنوان پایه و اساس سیستم عمل می‌کند و با رعایت اصول طراحی جامع می‌تواند برای همه اقشار جامعه قابل‌درک باشد. تعالی بخشی به عنوان هدف نهایی، موجب ارتقای کیفیات محیطی از طریق تقویت هویت مکانی، بهبود تعاملات اجتماعی و ایجاد حس تعلق خاطر می‌شود که می‌توان آن را از طریق شاخص‌های رضایت‌مندی شهروندی سنجید. آرامش بخشی با کارکرد روانشناختی خود، از طریق کاهش آلودگی بصری، ایجاد ریتم‌های بصری آرامش‌دهنده و استفاده از رنگ‌شناسی محیطی به‌ویژه در فضاهای درمانی اثرگذار است، البته

باید مراقب بود که این آرامش به یکنواختی بصری منجر نشود. خلاقیت آفرینی به عنوان موتور محرکه سیستم، هم در سطح طراحی با ابداع راهکارهای نوین و هم در سطح کاربر با تحریک تفکر و کنجکاوی عمل می‌کند که میزان اثرگذاری آن را می‌توان از طریق معیارهای طراحی تعاملی ارزیابی کرد. این چهار شاخص یک چرخه حیاتی تشکیل می‌دهند که از گرافیک محیطی شروع شده و به ترتیب از طریق خلاقیت آفرینی، آرامش بخشی و در نهایت به تعالی بخشی می‌رسد. این سیستم همزمان ابعاد فنی، زیبایی‌شناختی و اجتماعی را پوشش می‌دهد، اما ممکن است نیاز به تکمیل داشته‌باشد، مثلاً با افزودن شاخص‌هایی مانند پایداری محیطی با استفاده از مواد سبز یا انعطاف‌پذیری برای تطبیق با نیازهای متغیر. برای توسعه این چارچوب می‌توان ماتریس ارزیابی طراحی کرد که سهم هر شاخص را در پروژه‌های مختلف بسنجد، مطالعات تطبیقی بین فرهنگ‌های مختلف انجام داد، و نقش فناوری‌های دیجیتال مانند واقعیت افزوده را در تقویت این شاخص‌ها بررسی کرد. در نهایت این چارچوب از جامعیت خوبی برخوردار است اما برای تبدیل به مدل عملیاتی نیاز به تعریف شاخص‌های فرعی، تعیین روابط علی بین متغیرها و طراحی ابزارهای سنجش اختصاصی دارد.

نتیجه‌گیری

گرافیک محیطی با مقولات استانداردسازی در مسیریابی و مواردی از این دست شناخته شده است و از سویی با مفاهیمی متعالی‌تر نیز سروکار دارد. در واقع وظیفه این حوزه جدا از نمایش توانمندی‌های اصولی و کاربردی، نمایش امور متعالی چون الهام‌بخشی، هویت بخشی و آرامش بخشی است. واژه تعالی پاسخ‌گویی مناسبی برای این امور است و با توجه به آن به شکل ویژه، می‌توان راهکارهایی مفید ارائه داد؛ از این جهت تعالی به دو صورت خود را نشان می‌دهد: تعالی معنوی و تعالی مادی؛ تعالی معنوی باعث ارتقاء سطح سلامت ذهنی و روانی شهروندان جامعه شده و در مواردی چون آرامش بخشی، هویت بخشی، الهام بخشی، خلاقیت آفرینی بروز می‌کند و تعالی مادی در سطح سلامت مادی خود را نشان می‌دهد و در مواردی چون توسعه گردشگری شهری، درآمدزایی، اشتغال آفرینی متجلی می‌شود.

در حوزه تعالی معنوی، هریک از عوامل نام‌برده می‌تواند، تأثیرات مثبت خود را بر جریان عوامل بیرونی اجتماع و روحيات شهروندان برجای گذارد. مردمی که روزانه با دردسره‌های زندگی شهرنشینی سروکار دارند، به شکل ویژه درگیر آسیب‌ها و تشنج‌های این زندگی می‌شوند؛ جنبه تعالی بخش گرافیک محیطی این آسیب‌ها را کم‌رنگ و حتی فرصت حیات معنوی را در شهروندان پررنگ می‌سازد. آن‌ها با مشاهده آثار هنرمندان عرصه هنرهای تجسمی بُعد خلاقیت را در وجود خود گسترش داده و با دیدن آثار گرافیک محیطی برگرفته از نشانه‌های هویتی و ملی، به ظرفیت‌های هویت‌مدار فرهنگ خویش توجه می‌کنند. طراحان با خلق فضاهایی آرامش بخش

به کم کردن آسیب‌های روانی ناشی از آشفتگی بصری در شهرها یاری می‌رسانند. در مجموع این بُعد سرشار از جنبه‌های معنوی است. در بُعد دیگر و با حضور جنبه‌های مادی نیز جامعه به شکلی تعالی را تجربه می‌کند. با توسعه گردشگری شهری و اثرات مثبت آن چون اشتغال‌زایی، افزایش درآمد، بهبود محرک صادرات، بهبود زیرساخت‌ها و بهبود خدمات درمانی جامعه به رشد و توسعه اقتصادی می‌رسد و ناگفته معلوم است که سلامت اقتصادی یکی از پایه‌های سلامت اجتماعی است. در نهایت گرافیک محیطی در جهان معاصر حکم رسانه‌ای محلی را دارد که در عین حل‌نشدن در جهان رو به توسعه، خود محرک اصلی برای بسیاری بهبودها در اجتماع خویش باشد؛ امری که تنها به دست طراحان محقق نمی‌شود بلکه نیاز به مشارکت متخصصانی از حوزه‌های مدیریت شهری، شهرسازان، معماران و طراحان صنعت نیز دارد.

پی‌نوشت

1. Environmental Graphic Design (E G D)
2. Experience Graphic Design
3. Arete
4. Plato
5. Abraham Harold Maslow
6. Peak Experiences
7. Roger S. Ulrich
8. Environmental Psychology
9. Evidence-Based Design
10. David Émile Durkheim
11. Kevin Andrew Lynch
12. Cloud Gate
13. Supportive Design
14. Public Art
15. Environmental Sculpture
16. Claes Oldenburg
17. Abstract Expressionism
18. Pop Art
19. Louise Joséphine Bourgeois
20. David Černý
21. Banksy
22. Sadako Sasaki

23. Shoes on the Danube Bank
24. Can Togay&Gyula Pauer
25. Art Triennale: رویدادی که هر سه سال رخ می دهد
26. EchigoTsumari
27. Gardens by the Bay

References

- Atamaz, E. (2019). Environmental graphic design for building information systems. *Eurasian Journal of Biosciences*, 13(2), 2271-2278.
- Blanché, U. (2023). *BANKSY The Early Shows 1997–2005*. Heidelberg: Heidelberg University.
- Broudehoux, A. (2017). Iconic architecture and urban regeneration: The case of Cloud Gate in Chicago. *Urban Studies*, 54(8), 1861-1878.
- Dwiputri, A. & Swasty, W. (2019). Color Coding and Thematic Environmental Graphic Design in Hermina Children's Hospital. *J. Vis. Art & Des.*, 11(1), 35-44.
- Fakoohi, N. (2004). *Urban anthropology*. Tehran: Nashr-e Ney. (In Persian)
- Ganoti, R. & Laskari, I (2023). The Importance of Environmental Graphic Design in urban spaces. 4th International Conference on Environmental Design, 436, 1-8.
- Gesare, D (2024). The Role of Public Art in Community Identity and Urban Development. *International Journal of Arts, Recreation and Sports*, 3(4), 14-26.
- Golden, J. (2017). The Philadelphia Mural Arts Program: Building community through art. *Art Education*, 70(1), 6-11.
- Gonçalves, A. (2016). Favela Painting: The role of art in community development. *Journal of Latin American Cultural Studies*, 25(3), 267-283.
- Ilokhani, M. (2014). *Environmental Graphics*. Tehran: Fatemi Publications. (In Persian)
- Islami, M. (2016). The role of environmental graphics in urban design. *Proceedings of the Third International Conference on Research in Science and Technology, Booklet 3*. (In Persian)
- Lynton, N. (2003). *Modern art* (A. Ramin, Trans.). Tehran: Nashr-e Ney. (Original work published earlier). (In Persian)
- Liu, Z., Uyttenhove, P. & Zheng, X. (2018). Moving Urban Sculptures towards Sustainability: The Urban Sculpture Planning System in China. *Sustainability*, 10(4802), 3-24.
- Lynch, K. (2004). *The Theory of City Form* (H. Bahreini, Trans.). University of Tehran Press. (In Persian)
- Lynch, K. (2016). *The Image of the City* (M. Mazini, Trans.). Tehran: University of Tehran Press. (In Persian)

- Mahmoodi, M., Hasanpour, M. & Khataie, S. (2019). Reflection of the National Culture and Identity in the City's Visual Identity: A Case Study of Tehran Subway Murals. *Iranian Cultural Research*, 12 (2), 23-66.
- Murphy, P. (2001). Establishing a Sense of Place. *Shopping Center World*, Atlanta, 30(12), 80-93.
- Nzoiwu, A. A. (2017). The Importance of Environmental Sculpture in Cultural Identification. *African Journal of Arts and Humanities*, 3(7), 194-203.
- Ostvar, M (2013). *The Art of Environmental Graphics*. Tehran: Raznameh Publication. (In Persian)
- Pakbaz, R. (2011). *Encyclopedia of art*. Tehran: Farhang-e Moaser. (In Persian)
- Portella, A. (2014). *Visual Pollution: Advertising, Signage and Environmental Quality (Design and the Built Environment)*. London: Ashgate Publishing.
- Ragheb Isfahani, H. (1991). *Mufradat Alfaz al-Quran (1st ed.)*. Beirut: Dar al-Qalam. (In Persian)
- Sushree, S. R. (2022). What is environmental graphic design? *London College of Contemporary*, 2-7.
- Ulrich, R. (1984). View through a window may influence recovery from surgery. *Science*, 224(4647), 420-421.
- Ulrich, R. (2001). Effects of Healthcare Environmental Design on Medical Outcomes. *Chalmers University of Technology Journal*, 49-59.
- URL1: <https://www.artymag.ir/news/uJn5/>
- URL2: <https://womensartblog.wordpress.com/2018/01/29/louise-bourgeois-maman-the-mother>
- URL3: <https://www.hohmann.art/cerny>
- URL4: <https://davidcerny.cz/53/babies>
- URL5: <https://davidcerny.cz/53/babies/>
- URL6: <https://www.nps.gov/articles/000/the-story-of-sadako-sasaki.htm>
- URL7: <https://kianpark.com/> - طرح‌های - خلاقانه - در - دکوراسیون - شهری / خلاقانه - ترین - مجسمه - های - شهری - جهان - کیا